

Οι Ηρωίδες του 1821 ως εργαλείο βιωματικής και διαθεματικής μάθησης: Διδακτική προσέγγιση και παιδαγωγική αξιοποίηση μέσω ενός εκπαιδευτικού σεναρίου

Ευαγγελία Κανταρτζή

Πρόεδρος του ΕΚΕΔΙΣΥ και Διευθύντρια του Μουσείου Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης
info@ekedisy.gr

► ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μελέτη παρουσιάζει και αναλύει το εκπαιδευτικό σενάριο «Ηρωίδες του 1821», το οποίο αξιοποιεί τη βιωματική και διαθεματική μάθηση για τη διδασκαλία της Ελληνικής Επανάστασης. Στόχος του σεναρίου είναι η ανάδειξη της συμβολής των γυναικών στον Αγώνα του 1821 μέσα από την αφήγηση, τη δημιουργική έκφραση και τη χρήση πολυτροπικών εκπαιδευτικών εργαλείων. Το σενάριο εστιάζει σε τέσσερις ιστορικές μορφές (Αγία Φιλοθέη, Μαριγώ Ζαραφοπούλα, Μαντώ Μαυρογένους και Δόμνα Βισβίζη) και επιδιώκει την καλλιέργεια ιστορικής σκέψης, γλωσσικών δεξιοτήτων και συναισθηματικής εμπλοκής των μαθητών. Η ανάλυση του σεναρίου αναδεικνύει τη σημασία της αφήγησης ως παιδαγωγικού εργαλείου, τη συμβολή της διαθεματικότητας στη μάθηση και τον ρόλο των εναλλακτικών διδακτικών προσεγγίσεων στη σύγχρονη εκπαίδευση. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η ενσωμάτωση βιωματικών δραστηριοτήτων ενισχύει τη συμμετοχή των μαθητών και οδηγεί σε βαθύτερη κατανόηση ιστορικών εννοιών.

Λέξεις-κλειδιά: Εκπαιδευτικό Σενάριο, Βιωματική Μάθηση, Ιστορική Εκπαίδευση, Αφήγηση, Διαθεματικότητα, Ελληνική Επανάσταση.

► ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διδασκαλία της Ιστορίας στη σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις, κυρίως λόγω της παραδοσιακής προσέγγισης που βασίζεται στην απομνημόνευση γεγονότων και χρονολογιών. Η ανάγκη για μετάβαση σε πιο ενεργητικές και μαθητοκεντρικές μορφές διδασκαλίας καθίσταται επιτακτική, ιδιαίτερα σε ένα περιβάλλον όπου οι μαθητές/τριες καλούνται να αναπτύξουν κριτική σκέψη, ιστορική συνείδηση και δεξιότητες κατανόησης του παρελθόντος.

Στο πλαίσιο αυτό, το εκπαιδευτικό σενάριο «Ηρωίδες του 1821» επιχειρεί να προσφέρει μια εναλλακτική προσέγγιση στη διδασκαλία της Ελληνικής Επανάστασης, εστιάζοντας στη συμβολή των γυναικών. Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος δεν είναι τυχαία, καθώς η γυναικεία παρουσία στην ιστοριογραφία παραμένει συχνά υποεκπροσωπούμενη, γεγονός που περιορίζει τη συνολική κατανόηση της ιστορικής πραγματικότητας (Κανταρτζή, 2002α; 2003).

Το σενάριο αξιοποιεί τη δύναμη της αφήγησης και της βιωματικής μάθησης, προκειμένου να δημιουργήσει ένα μαθησιακό περιβάλλον όπου οι μαθητές/τριες συμμετέχουν ενεργά, συνδέονται συναισθηματικά με τα ιστορικά πρόσωπα και αποκτούν ουσιαστική γνώση.

► ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η διδακτική προσέγγιση του εκπαιδευτικού σεναρίου «Ηρωίδες του 1821» εδράζεται σε ένα πολυδιάστατο θεωρητικό πλαίσιο που συνδυάζει αρχές του κονστρουκτιβισμού, της βιωματικής μάθησης, της αφηγηματικής διδακτικής και της σύγχρονης διδακτικής της Ιστορίας.

Σύμφωνα με τη θεωρία του κονστρουκτιβισμού, η γνώση δεν μεταδίδεται παθητικά από τον/την εκπαιδευτικό στον/στη μαθητή/τρια, αλλά οικοδομείται ενεργά μέσα από την αλληλεπίδραση με το μαθησιακό περιβάλλον (Piaget, 1970; Vygotsky, 1978). Στο πλαίσιο αυτό, η διδασκαλία της Ιστορίας μετατοπίζεται από την απομνημόνευση γεγονότων προς την κατανόηση, την ερμηνεία και τη νοηματοδότηση του παρελθόντος. Το συγκεκριμένο σενάριο ενσωματώνει την αρχή αυτή, καθώς οργανώνει δραστηριότητες που απαιτούν από τους μαθητές/τριες να ερμηνεύσουν ιστορικές καταστάσεις, να διατυπώσουν υποθέσεις και να συνθέσουν τη γνώση τους μέσα από ενεργό συμμετοχή.

Η βιωματική μάθηση, όπως διατυπώθηκε από τον Dewey (1980) και συστηματοποιήθηκε από τον Kolb (1984), αποτελεί έναν δεύτερο βασικό άξονα του θεωρητικού πλαισίου. Η μάθηση νοείται ως διαδικασία που ξεκινά από την εμπειρία, περνά από τον αναστοχασμό και καταλήγει στη δημιουργία νέας γνώσης. Στο σενάριο «Ηρωίδες του 1821», η εμπειρία αυτή υλοποιείται μέσα από αφηγηματικά περιβάλλοντα, δραματοποίηση και δημιουργικές δραστηριότητες. Οι μαθητές/τριες δεν προσεγγίζουν την ιστορία ως αφηρημένη έννοια, αλλά ως εμπειρία που μπορούν να «ζήσουν» μέσα από την ταύτιση με τα ιστορικά πρόσωπα.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η αξιοποίηση της αφηγηματικής μάθησης, όπως αναπτύχθηκε από τον Bruner (1990) και τον Egan (1986). Η αφήγηση λειτουργεί ως βασικός τρόπος οργάνωσης της ανθρώπινης εμπειρίας και ως εργαλείο κατανόησης του κόσμου. Στο συγκεκριμένο σενάριο, η ιστορία δεν παρουσιάζεται ως σύνολο αποσπασματικών πληροφοριών, αλλά ως συνεκτική αφήγηση με πρόσωπα, συγκρούσεις και συναισθηματικό περιεχόμενο. Για παράδειγμα, η δραματοποιημένη παρουσίαση της Αγίας Φιλοθέης ή της Μαριγώς Ζαραφοπούλας επιτρέπει στους/στις μαθητές/τριες να εντάξουν τα ιστορικά γεγονότα σε ένα νοηματικό πλαίσιο που διευκολύνει την κατανόηση και τη μνήμη.

Παράλληλα, το σενάριο αντλεί από τις σύγχρονες προσεγγίσεις της διδακτικής της Ιστορίας, οι οποίες δίνουν έμφαση στην ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης. Η ιστορική γνώση δεν περιορίζεται στη γνώση του «τι συνέβη», αλλά περιλαμβάνει την ικανότητα ερμηνείας, σύγκρισης και κατανόησης διαφορετικών οπτικών. Οι δραστηριότητες του σεναρίου, όπως η ερμηνεία σκέψεων των ιστορικών προσώπων ή η δημιουργία αφηγήσεων, ενισχύουν αυτές τις δεξιότητες.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι και η έννοια της ιστορικής ενσυναίσθησης, η οποία αποτελεί βασικό στόχο της σύγχρονης ιστορικής εκπαίδευσης (Μαυροσκούφης, 2015). Μέσα από δραστηριότητες που ζητούν από τους/τις μαθητές/τριες να υιοθετήσουν την οπτική των ηρώων, το σενάριο καλλιεργεί την ικανότητα κατανόησης των ιστορικών προσώπων μέσα στο δικό τους κοινωνικό και ιστορικό πλαίσιο.

Τέλος, η διαθεματική προσέγγιση (Ματσαγγούρας, 2003) αποτελεί βασική συνιστώσα του θεωρητικού πλαισίου, καθώς επιτρέπει τη σύνδεση της Ιστορίας με τη Γλώσσα, την Τέχνη και την Κοινωνική Αγωγή. Η προσέγγιση αυτή ενισχύει τη συνοχή της γνώσης και συμβάλλει στην ανάπτυξη πολλαπλών δεξιοτήτων.

Συνολικά, το θεωρητικό πλαίσιο του σεναρίου συγκροτεί ένα συνεκτικό παιδαγωγικό μοντέλο που συνδυάζει τη γνώση με την εμπειρία, την ανάλυση με τη δημιουργία και τη γνωστική με τη συναισθηματική διάσταση της μάθησης.

Εικόνα 1. Το εξώφυλλο του εκπαιδευτικού σεναρίου

► Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η ένταξη της τέχνης στη διδασκαλία της Ιστορίας αποτελεί μια ιδιαίτερα αποτελεσματική παιδαγωγική πρακτική, καθώς επιτρέπει την προσέγγιση του παρελθόντος μέσα από εναλλακτικούς τρόπους κατανόησης και έκφρασης (Παληκίδης, 2007). Στο εκπαιδευτικό σενάριο «Ηρωίδες του 1821», η τέχνη λειτουργεί όχι απλώς ως υποστηρικτικό μέσο, αλλά ως βασικός άξονας της μαθησιακής διαδικασίας.

Η χρήση εικαστικών αναπαραστάσεων, ιστορικών εικόνων και δραστηριοτήτων δημιουργικής έκφρασης συμβάλλει στην ανάπτυξη της οπτικής παιδείας των μαθητών/τριών και στην κατανόηση της ιστορικής πληροφορίας πέρα από το γραπτό κείμενο. Οι μαθητές/τριες καλούνται να παρατηρήσουν, να ερμηνεύσουν και να αποδώσουν νοήματα μέσα από εικόνες, γεγονός που ενισχύει την κριτική τους σκέψη και τη δυνατότητα ανάλυσης πηγών (Μαυροσκούφης, 2015).

Παράλληλα, η δημιουργική γραφή και η δραματοποίηση επιτρέπουν στους/στις μαθητές/τριες να «εισέλθουν» στον κόσμο των ιστορικών προσώπων, καλλιεργώντας την ιστορική ενσυναίσθηση. Μέσα από αυτές τις διαδικασίες, η ιστορία παύει να είναι μια αφηρημένη έννοια και μετατρέπεται σε βιωμένη εμπειρία.

Η αξιοποίηση της τέχνης συμβάλλει επίσης στη σύνδεση γνωστικών και συναισθηματικών διαστάσεων της μάθησης. Οι μαθητές δεν μαθαίνουν μόνο «τι συνέβη», αλλά διερευνούν «πώς ένιωθαν» και «πώς βίωναν» τα γεγονότα τα ιστορικά πρόσωπα. Η διάσταση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική για την καλλιέργεια αξιών και στάσεων, όπως η ενσυναίσθηση, ο σεβασμός και η κοινωνική ευαισθησία.

Επιπλέον, η τέχνη λειτουργεί ως εργαλείο συμπερίληψης, καθώς προσφέρει εναλλακτικούς τρόπους έκφρασης σε μαθητές με διαφορετικά μαθησιακά προφίλ. Η

εικαστική δημιουργία, η αφήγηση και η δραματοποίηση επιτρέπουν σε όλους/ες τους/τις μαθητές/τριες να συμμετέχουν ενεργά, ανεξαρτήτως γλωσσικών ή γνωστικών δυσκολιών.

Συνολικά, η ενσωμάτωση της τέχνης στο συγκεκριμένο σενάριο αναδεικνύει τη δυναμική της ως παιδαγωγικού εργαλείου και επιβεβαιώνει τη σημασία της στη σύγχρονη ιστορική εκπαίδευση, όπου η μάθηση δεν περιορίζεται στη γνώση, αλλά επεκτείνεται στην εμπειρία, την έκφραση και την κατανόηση.

► ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΑ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ

Το εκπαιδευτικό σενάριο «Ηρωίδες του 1821» παρουσιάζει ουσιαστική συνάφεια με τους στόχους και τις κατευθύνσεις των σύγχρονων Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών (ΑΠΣ) για την Ιστορία στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Τα νέα προγράμματα δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην καλλιέργεια της ιστορικής σκέψης, στην ανάπτυξη δεξιοτήτων ανάλυσης και ερμηνείας πηγών, καθώς και στη σύνδεση του παρελθόντος με το παρόν.

Στο πλαίσιο αυτό, το σενάριο ανταποκρίνεται στις βασικές αρχές των ΑΠΣ, καθώς προωθεί την ενεργή συμμετοχή των μαθητών/τριών και την προσέγγιση της ιστορικής γνώσης μέσα από πολλαπλές οπτικές. Η εστίαση σε γυναικείες μορφές της Επανάστασης συμβάλλει στη διεύρυνση της ιστορικής αφήγησης και ευθυγραμμίζεται με τη σύγχρονη τάση για συμπεριληπτική ιστορία, η οποία αναδεικνύει λιγότερο προβεβλημένες κοινωνικές ομάδες (Κανταρτζή).

Παράλληλα, το σενάριο συνδέεται άμεσα με τις ενότητες των σχολικών εγχειριδίων που αφορούν την Ελληνική Επανάσταση, κυρίως στις τάξεις της Ε' και ΣΤ' Δημοτικού. Τα σχολικά βιβλία παρουσιάζουν βασικά γεγονότα και πρωταγωνιστές του Αγώνα, ωστόσο συχνά περιορίζονται σε μια περισσότερο ανδροκεντρική αφήγηση. Το συγκεκριμένο σενάριο λειτουργεί συμπληρωματικά, εμπλουτίζοντας το περιεχόμενο των εγχειριδίων και προσφέροντας μια πιο πολυδιάστατη και ισορροπημένη προσέγγιση.

Επιπλέον, η χρήση αφηγηματικών πηγών, δραστηριοτήτων και οπτικοακουστικού υλικού ανταποκρίνεται στις σύγχρονες διδακτικές οδηγίες, οι οποίες προτείνουν τη μετάβαση από τη στεία μετάδοση γνώσεων σε διαδικασίες διερεύνησης και αναστοχασμού. Οι μαθητές/τριες δεν περιορίζονται στην αναπαραγωγή πληροφοριών, αλλά καλούνται να ερμηνεύσουν, να συγκρίνουν και να δημιουργήσουν, αναπτύσσοντας έτσι ουσιαστικές ιστορικές δεξιότητες.

Τέλος, το σενάριο ευθυγραμμίζεται με τις αρχές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας, καθώς προσφέρει ποικιλία δραστηριοτήτων που μπορούν να προσαρμοστούν στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/τριών, ενισχύοντας την προσβασιμότητα και τη συμμετοχικότητα στη μαθησιακή διαδικασία.

► ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

Κριτήρια επιλογής των ηρωίδων

Η επιλογή των τεσσάρων γυναικείων μορφών που αξιοποιούνται στο εκπαιδευτικό σενάριο «Ηρωίδες του 1821» -της Αγίας Φιλοθέης, της Μαριγώς

Ζαραφοπούλας, της Μαντούς Μαυρογένους και της Δόμνας Βισβίζη- δεν αποτελεί μια τυχαία ή αποκλειστικά ιστορική επιλογή, αλλά βασίζεται σε ένα σύνολο παιδαγωγικών, διδακτικών και επιστημονικών κριτηρίων.

Ένα βασικό κριτήριο επιλογής υπήρξε η συνειδητή ένταξη τόσο γνωστών όσο και λιγότερο προβεβλημένων γυναικείων μορφών. Η παρουσία της Μαντούς Μαυρογένους, μιας ιδιαίτερα γνωστής προσωπικότητας της Ελληνικής Επανάστασης, εξασφαλίζει τη σύνδεση των μαθητών/τριών με ήδη υπάρχουσες γνώσεις και αναπαράστάσεις. Αντίθετα, η ένταξη μορφών όπως η Μαριγώ Ζαραφοπούλα και η Δόμνα Βισβίζη, οι οποίες είναι λιγότερο γνωστές στο ευρύ κοινό και συχνά απουσιάζουν από τα σχολικά εγχειρίδια, συμβάλλει στη διεύρυνση της ιστορικής γνώσης και στην αποδόμηση στερεοτυπικών αντιλήψεων για τον ρόλο των γυναικών στην ιστορία.

Η επιλογή αυτή ανταποκρίνεται στη σύγχρονη τάση της ιστορικής εκπαίδευσης για ανάδειξη «σιωπηλών» ή λιγότερο ορατών υποκειμένων της ιστορίας, ενισχύοντας μια πιο συμπεριληπτική και πολυφωνική προσέγγιση του παρελθόντος. Οι μαθητές/τριες έχουν έτσι την ευκαιρία να αντιληφθούν ότι η ιστορία δε διαμορφώνεται μόνο από εμβληματικές προσωπικότητες, αλλά και από πρόσωπα των οποίων η συμβολή, αν και σημαντική, δεν έχει αναδειχθεί επαρκώς.

Παράλληλα, οι τέσσερις μορφές επιλέχθηκαν ώστε να αντιπροσωπεύουν διαφορετικές εκφάνσεις της γυναικείας δράσης. Η ποικιλία αυτή επιτρέπει την ανάδειξη διαφορετικών ρόλων: της κοινωνικής και φιλανθρωπικής προσφοράς (Αγία Φιλοθέη), της μυστικής δράσης και της κατασκοπείας (Μαριγώ Ζαραφοπούλα), της οικονομικής και πολιτικής συμβολής (Μαντώ Μαυρογένους) και της ναυτικής και πολεμικής συμμετοχής (Δόμνα Βισβίζη). Μέσα από αυτή τη διαφοροποίηση, οι μαθητές/τριες αποκτούν μια πολυδιάστατη εικόνα της ιστορικής πραγματικότητας.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η επιλογή της Αγίας Φιλοθέης, η οποία λειτουργεί ως κομβικό πρόσωπο του σεναρίου. Η μορφή της επιλέχθηκε όχι μόνο για τη σημαντική ιστορική της δράση, αλλά και για την παιδαγωγική της δυναμική. Η ίδρυση εκπαιδευτικών και φιλανθρωπικών δομών, η προστασία ευάλωτων ομάδων και η έμφαση στην παιδεία και την κοινωνική προσφορά προσφέρουν ένα πλούσιο πεδίο για τη σύνδεση της ιστορίας με αξίες που είναι άμεσα κατανοητές και βιώσιμες από τους μαθητές/τριες.

Επιπλέον, η χρονική τοποθέτηση της Αγίας Φιλοθέης πριν από την Επανάσταση επιτρέπει τη διδακτική διερεύνηση των προϋποθέσεων που οδήγησαν στον Αγώνα, αναδεικνύοντας τη συνέχεια και τη δυναμική της ιστορικής εξέλιξης. Η μορφή της λειτουργεί έτσι ως γέφυρα ανάμεσα στην περίοδο της Τουρκοκρατίας και την Επανάσταση.

Από μουσειοπαιδαγωγική σκοπιά, η επιλογή των συγκεκριμένων μορφών ενισχύει τη δυνατότητα σύνδεσης της ιστορικής γνώσης με τόπους, αντικείμενα και πολιτιστικά συμφραζόμενα. Οι μαθητές/τριες μπορούν να προσεγγίσουν τα ιστορικά πρόσωπα όχι μόνο ως αφηρημένες έννοιες, αλλά ως φορείς εμπειριών που συνδέονται με πραγματικούς χώρους και πρακτικές.

Τέλος, η επιλογή των μορφών εξυπηρετεί και τη δραματουργική ανάπτυξη του σεναρίου, καθώς πρόκειται για πρόσωπα με έντονο αφηγηματικό ενδιαφέρον, γεγονός που διευκολύνει την εμπλοκή των μαθητών/τριών και ενισχύει τη βιωματική διάσταση της μάθησης.

Συνολικά, η επιλογή των ηρωίδων αποτελεί μια συνειδητή παιδαγωγική και επιστημονική επιλογή, η οποία συμβάλλει στη δημιουργία ενός πλούσιου, πολυδιάστατου και συμπεριληπτικού μαθησιακού περιβάλλοντος.

Παρουσίαση του εκπαιδευτικού σεναρίου

Το εκπαιδευτικό σενάριο «Ηρωίδες του 1821» συνιστά μια ολοκληρωμένη διδακτική πρόταση που οργανώνεται γύρω από μια αφηγηματική και βιωματική προσέγγιση της ιστορικής γνώσης. Η δομή του σεναρίου δεν είναι γραμμική με την παραδοσιακή έννοια της διδασκαλίας, αλλά ακολουθεί μια δυναμική πορεία, η οποία συνδυάζει την αφήγηση, τη διερεύνηση και τη δημιουργική έκφραση.

Η διδακτική ανάπτυξη του σεναρίου μπορεί να αποδοθεί σε διακριτές φάσεις, οι οποίες αντανakλούν τη σταδιακή εμβάθυνση των μαθητών/τριών από την πρώτη επαφή με το θέμα έως τη δημιουργική επεξεργασία του.

Στην πρώτη φάση, το σενάριο ξεκινά με μια εκτενή αφηγηματική εισαγωγή, η οποία λειτουργεί ως αφόρμηση για τη μαθησιακή διαδικασία. Η αφήγηση αυτή δημιουργεί ένα ισχυρό συναισθηματικό και γνωστικό πλαίσιο, το οποίο ενεργοποιεί το ενδιαφέρον και προετοιμάζει το έδαφος για τη διδακτική επεξεργασία που ακολουθεί.

Εικόνα 2. Μικρή ιστορία για αφόρμηση

Στη δεύτερη φάση, ακολουθεί η εστιασμένη παρουσίαση των ιστορικών προσώπων. Συγκεκριμένα έχουν επιλεγθεί τέσσερις γυναικείες μορφές: η Αγία Φιλοθέη, η Μαριγώ Ζαραφοπούλα, η Μαντώ Μαυρογένους και η Δόμνα Βισβίζη. Κάθε ηρωίδα παρουσιάζεται μέσα από έναν συνδυασμό αφηγηματικού κειμένου και ιστορικής τεκμηρίωσης. Για παράδειγμα, η Μαριγώ Ζαραφοπούλα παρουσιάζεται μέσα από μια σκηνή έντασης στους δρόμους της Κωνσταντινούπολης, όπου λειτουργεί ως κατάσκοπος της Φιλικής Εταιρείας, μεταφέροντας κρίσιμες πληροφορίες. Αντίστοιχα, η Μαντώ Μαυρογένους προσεγγίζεται μέσα από τη δράση της στη θάλασσα και τη συμβολή της στον Αγώνα μέσω της χρηματοδότησης πλοίων. Η διπλή αυτή προσέγγιση -αφηγηματική και πληροφοριακή- επιτρέπει στους/στις μαθητές/τριες να συνδυάσουν τη συναισθηματική εμπλοκή με τη γνωστική κατανόηση.

Εικόνα 3. Οπισθόφυλλο του εκπαιδευτικού σεναρίου με τις τέσσερις ηρωίδες

Η τρίτη φάση αφορά την ενεργό εμπλοκή των μαθητών/τριών μέσα από δραστηριότητες κατανόησης και ερμηνείας. Τα φύλλα εργασίας που συνοδεύουν κάθε ενότητα, όπως οι δραστηριότητες «Τι σκέφτεται η Αγία Φιλοθέη;» ή «Τι σκέφτεται η Μαριγώ Ζαραφοπούλα;», καλούν τους/στις μαθητές/τριες να ερμηνεύσουν τις στάσεις και τα συναισθήματα των ιστορικών προσώπων, ενισχύοντας την ιστορική ενσυναίσθηση. Παράλληλα, δραστηριότητες όπως η συγγραφή δικής τους ιστορίας μυστηρίου ή η απάντηση σε ερωτήσεις κατανόησης μετατρέπουν τους μαθητές από παθητικούς δέκτες σε ενεργούς δημιουργούς νοήματος.

Στην τέταρτη φάση, το σενάριο αξιοποιεί οπτικοακουστικό και διαδραστικό υλικό. Η ένταξη βίντεο, ηχητικών αποσπασμάτων και ψηφιακών κουίζ ενισχύει την πολυτροπικότητα της μάθησης και ανταποκρίνεται στις σύγχρονες μαθησιακές ανάγκες. Τα διαδραστικά κουίζ, για παράδειγμα, λειτουργούν όχι μόνο ως εργαλείο αξιολόγησης, αλλά και ως μέσο ενίσχυσης της ενεργού συμμετοχής.

ΣΕΛ. 15

Σάρες ότι:

- ★ Πούλησε όλα τα κοσμήματά της μετά την είσοδο του Μεσολογγίου για να βοηθήσει 2000 Μεσολογγίτες που σιθάναν.
- ★ Ήταν η μοναδική γυναίκα που τιμήθηκε με τον βαθμό του αντιστρατήγου από τον Ιπποκόμο.
- ★ Την έλασαν και «κρυΐδαν» της Μονόμου.
- ★ «Η πατρίδα μου να ελευθερωθεί και δεν με ενδιαφέρει τι θα γίνει γι'α» είναι τα λόγια της Μανιώ Μουρογένους.

Οπτικοακουστικό υλικό:

- 📺 Δείτε την τηλεοπτική σειρά της ΕΡΤ <https://youtu.be/h2a32bde0g>
- 📺 Δείτε την ιστορία της Μανιώ Μουρογένους από τον Ιστορικό περιγητή <https://youtu.be/w7e278g5GQ>
- 📺 Ακούστε την ιστορική απάντηση της Ηρώδας όταν τη ρώτησαν, τι προσέφερε στον αγώνα υπέρ της ελευθερίας της Ελλάδας από τον τουρκικό ζυγό <https://youtu.be/pb1rrme0rk>
- 📺 Επιστολή προς τις Γαλλίδες γυναίκες <http://www.ekvli.gr/magazines/showimage.asp?file=107949&code=6287>
- 📺 Ακούστε το τραγούδι Παιδική Χαρωδιά Σπύρου Λάμπρου - Μπουμπούκινα - Μανιώ Μουρογένους <https://youtu.be/Chef0R0JJ04>
- 📺 Το ίδιο τραγούδι με την πορταούρα https://youtu.be/RV_UahBuc
- 📺 Ακούστε μια συνέντευξη με τη συγγραφέα Ελένη Κερασοπούλου <https://www.tvorion.gr/watch/59082/mantomayrogenoythofethepanastatistoy1821>
- 🎧 Παιζτε ένα κουίζ <https://learningapps.org/watch?appID=33a1e421>

Φύλλα εργασίας:

- 📄 Τι σκέφτεται η Μανιώ Μουρογένους; <https://bit.ly/3fMu0r2>
- 📄 Χρωμάτισε τη Μανιώ Μουρογένους <https://bit.ly/3wXoXv1>

Εικόνα 4. Σελίδα με δραστηριότητες και οπτικοακουστικό υλικό

Η πέμπτη φάση αφορά τη δημιουργική έκφραση και την παραγωγή. Οι μαθητές/τριες καλούνται να αναπαραστήσουν, να δραματοποιήσουν ή να αποδώσουν εικαστικά στοιχεία της ιστορίας, μετασχηματίζοντας τη γνώση σε προσωπική

δημιουργία. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, η ιστορική γνώση παύει να είναι αφηρημένη και αποκτά βιωματικό χαρακτήρα.

Τέλος, το σενάριο ενσωματώνει στοιχεία αναστοχασμού, καθώς οι μαθητές/τριες καλούνται να επανεξετάσουν όσα έμαθαν και να τα συνδέσουν με ευρύτερες έννοιες, όπως η ελευθερία, η προσφορά και ο ρόλος των γυναικών στην ιστορία.

Συνολικά, η δομή του σεναρίου χαρακτηρίζεται από μια διαδοχή φάσεων που ξεκινούν από την αφήγηση, περνούν στην κατανόηση και καταλήγουν στη δημιουργία. Η προσέγγιση αυτή ενισχύει τη βιωματική μάθηση και συμβάλλει στη βαθύτερη κατανόηση της ιστορικής πραγματικότητας.

Συνοπτικά η δομή του σεναρίου περιλαμβάνει:

- εισαγωγική αφήγηση,
- παρουσίαση ιστορικών προσώπων,
- δραστηριότητες κατανόησης,
- δημιουργικές ασκήσεις,
- αξιοποίηση οπτικοακουστικού υλικού.

Η χρήση πολυτροπικών μέσων (κείμενο, εικόνα, βίντεο, δραστηριότητες) ενισχύει τη μαθησιακή εμπειρία και ανταποκρίνεται σε διαφορετικά μαθησιακά προφίλ.

Εικόνα 5. Δραστηριότητα από το εκπαιδευτικό σενάριο

Διδακτικοί στόχοι και διαθεματική προσέγγιση

Οι στόχοι του σεναρίου είναι πολυδιάστατοι και καλύπτουν γνωστικό, συναισθηματικό και δεξιολογικό επίπεδο. Οι μαθητές/τριες καλούνται να κατανοήσουν τον ρόλο των γυναικών στην Επανάσταση, να αναπτύξουν δεξιότητες έκφρασης και να συνδεθούν συναισθηματικά με το ιστορικό παρελθόν.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη της ιστορικής ενσυναίσθησης, δηλαδή στην ικανότητα κατανόησης των κινήτρων και των συνθηκών που επηρέασαν τις ιστορικές προσωπικότητες.

Το σενάριο συνδέεται άμεσα με το μάθημα της Ιστορίας, καθώς πραγματεύεται την περίοδο της Τουρκοκρατίας και της Ελληνικής Επανάστασης. Παράλληλα, ενισχύει τη διδασκαλία της Γλώσσας, καθώς οι μαθητές/τριες συμμετέχουν σε δραστηριότητες κατανόησης και παραγωγής λόγου.

Επιπλέον, ενσωματώνει στοιχεία από την Τέχνη και την Κοινωνική Αγωγή, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη αξιών και στάσεων, όπως η ελευθερία, η αλληλεγγύη και η ισότητα.

Η καινοτομία του σεναρίου έγκειται στην ανάδειξη της γυναικείας διάστασης της ιστορίας και στη χρήση σύγχρονων παιδαγωγικών μεθόδων. Η βιωματική προσέγγιση ενισχύει τη συμμετοχή των μαθητών/τριών και καθιστά τη μάθηση πιο ουσιαστική.

Η αξιοποίηση της αφήγησης επιτρέπει τη βαθύτερη κατανόηση των ιστορικών γεγονότων και ενισχύει τη συναισθηματική σύνδεση των μαθητών με το περιεχόμενο.

► ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

Το εκπαιδευτικό σενάριο «Ηρωίδες του 1821» ενσωματώνει ουσιαστικά χαρακτηριστικά της μουσειοπαιδαγωγικής, υιοθετώντας πρακτικές που προσομοιάζουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα μουσείων και πολιτιστικών οργανισμών.

Ένα βασικό στοιχείο είναι η αξιοποίηση της αφήγησης ως εργαλείου «ερμηνείας» της ιστορίας, αντίστοιχου με τις αφηγηματικές πρακτικές που εφαρμόζονται σε μουσειακά περιβάλλοντα. Οι ιστορίες των ηρωίδων, όπως αυτή της Μαντούς Μαυρογένους που εξοπλίζει πλοία με δικά της χρήματα και συμμετέχει ενεργά στον αγώνα, παρουσιάζονται με τρόπο που θυμίζει μουσειακή ξενάγηση εμπλουτισμένη με δραματικά στοιχεία.

Παράλληλα, το σενάριο αξιοποιεί αρχές της αντικειμενοκεντρικής μάθησης, ακόμη και χωρίς φυσική παρουσία εκθεμάτων. Οι μαθητές/τριες έρχονται σε επαφή με ιστορικά τεκμήρια μέσα από περιγραφές, εικόνες και αφηγήσεις, όπως η αναφορά στο μοναστήρι της Αγίας Φιλοθέης ή στις δράσεις της Ζαραφοπούλας ως κατασκόπου. Τα στοιχεία αυτά λειτουργούν ως «νοητικά εκθέματα», τα οποία οι μαθητές/τριες καλούνται να παρατηρήσουν, να ερμηνεύσουν και να εντάξουν στο ιστορικό πλαίσιο.

Επιπλέον, δραστηριότητες όπως τα κουίζ (π.χ. διαδραστικά παιχνίδια γνώσεων) και οι δημιουργικές ασκήσεις προσομοιάζουν σε μουσειοπαιδαγωγικές πρακτικές που επιδιώκουν την ενεργό συμμετοχή των επισκεπτών/τριών. Η μάθηση δεν είναι παθητική, αλλά βασίζεται στη δράση, την ανακάλυψη και τη συμμετοχή.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η καλλιέργεια της ιστορικής ενσυναίσθησης, που αποτελεί βασικό στόχο τόσο της μουσειοπαιδαγωγικής όσο και του συγκεκριμένου σεναρίου. Μέσα από δραστηριότητες όπως η υιοθέτηση ρόλων και η δημιουργική γραφή, οι μαθητές/τριες καλούνται να κατανοήσουν τα ιστορικά πρόσωπα ως φορείς εμπειριών και συναισθημάτων και όχι ως απλές πληροφορίες.

Τέλος, το σενάριο ενισχύει τη σύνδεση της ιστορίας με τον χώρο και την πολιτιστική μνήμη, καθώς περιλαμβάνει αναφορές σε πραγματικούς τόπους (όπως η Αθήνα της Τουρκοκρατίας ή η Κωνσταντινούπολη). Η σύνδεση αυτή παραπέμπει στη μουσειοπαιδαγωγική πρακτική της «τοποθετημένης μάθησης», όπου η γνώση αποκτά νόημα μέσα από τη σύνδεσή της με πραγματικά περιβάλλοντα.

Συνολικά, το σενάριο λειτουργεί ως μια «μουσειοποιημένη» μαθησιακή εμπειρία μέσα στην τάξη, μεταφέροντας πρακτικές της άτυπης μάθησης στο σχολικό πλαίσιο και ενισχύοντας την ενεργή συμμετοχή, την εμπειρία και την προσωπική νοηματοδότηση της ιστορίας.

Εικόνα 6. Δραστηριότητα από το εκπαιδευτικό σενάριο

► ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η διδασκαλία της Ιστορίας στη σύγχρονη εκπαίδευση δεν μπορεί να περιορίζεται στη μετάδοση πληροφοριών, αλλά οφείλει να καλλιεργεί την κατανόηση, την κριτική σκέψη και τη συναισθηματική εμπλοκή των μαθητών/τριών. Το εκπαιδευτικό σενάριο «Ηρωίδες του 1821» αναδεικνύει τη δυναμική μιας τέτοιας προσέγγισης, προτείνοντας ένα παιδαγωγικό μοντέλο που συνδυάζει τη βιωματική μάθηση, την αφήγηση και τη διαθεματικότητα.

Η ανάδειξη της γυναικείας συμβολής στην Ελληνική Επανάσταση δεν αποτελεί μόνο ιστορική αποκατάσταση, αλλά και παιδαγωγική επιλογή με σημαντικές κοινωνικές προεκτάσεις. Μέσα από το σενάριο, οι μαθητές/τριες έρχονται σε επαφή με πρότυπα δράσης, αντοχής και προσφοράς, τα οποία συμβάλλουν στη διαμόρφωση της ταυτότητάς τους ως ενεργών πολιτών.

Η εφαρμογή παρόμοιων διδακτικών προσεγγίσεων μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στον μετασχηματισμό της σχολικής ιστορικής εκπαίδευσης, καθιστώντας τη πιο ουσιαστική, συμμετοχική και κοινωνικά ευαίσθητη. Η αξιοποίηση της αφήγησης, της τέχνης και της βιωματικής μάθησης δεν αποτελεί απλώς μια διδακτική επιλογή, αλλά μια αναγκαία προσαρμογή στις απαιτήσεις της σύγχρονης εκπαίδευσης.

Το εκπαιδευτικό σενάριο «Ηρωίδες του 1821» αποτελεί μια ολοκληρωμένη πρόταση για τη διδασκαλία της Ιστορίας, η οποία συνδυάζει τη θεωρία με την πράξη και προάγει τη βιωματική μάθηση. Η εφαρμογή τέτοιων προσεγγίσεων μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και στην ανάπτυξη ενεργών και σκεπτόμενων πολιτών.

Διαθεσιμότητα του σεναρίου

Το πλήρες εκπαιδευτικό σενάριο είναι διαθέσιμο στον ακόλουθο σύνδεσμο:
<https://ekedisy.gr/ekpaideytika-senaria-gia-to-1821/>

Βιβλιογραφικές αναφορές

Bruner, J. (1990). *Acts of meaning*. Harvard University Press.
 Egan, K. (1986). *Teaching as storytelling*. University of Chicago Press.

- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice Hall.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.
- Αλιμπέρτη, Σ. (1933). *Αι ηρωίδες της Ελληνικής Επανάστασεως*. Αθήνα.
- Βακαλόπουλος, Κ. Π. (1990). *Ιστορία του βορείου ελληνισμού*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Γκέρτσου-Σαρρή, Α. (1996). *Μ' ενάντιους ανέμους*. Αθήνα: Κέδρος.
- Dewey, J. (1980). *Εμπειρία και εκπαίδευση*. Αθήνα: Γλάρος.
- Ηρωίδες: Εκλεκτές ιστορικές διηγήσεις. (1959). Αθήνα: Η Ζωή (Συλλογές Μουσείου Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης).
- Κανταρτζή, Ε. (2002α). Οι άνδρες πάνε στον πόλεμο, οι γυναίκες... Μια έρευνα για τα στερεότυπα των δύο φύλων στα σχολικά εγχειρίδια ιστορίας. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 126, 119–129.
- Κανταρτζή, Ε. (2002β). *Ιστορική αναδρομή της εικονογράφησης των παιδικών και σχολικών βιβλίων*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Κανταρτζή, Ε. (2003). *Τα στερεότυπα του ρόλου των φύλων στα σχολικά εγχειρίδια του δημοτικού σχολείου*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Λάμπας, Τ. (χ.χ.). *Γυναίκες στο Εικοσιένα: Από τις συλλογές του Μουσείου Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης*.
- Μαρκάκη, Β., & Ζαμπακίδης, Ζ. (2020). *Τα πρόσωπα της επανάστασης του 1821*. Αθήνα: Ψυχογιός.
- Ματσαγγούρας, Η. (2003). *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Μαυροσκούφης, Κ. Δ. (2005). *Αναζητώντας τα ίχνη της ιστορίας: Ιστοριογραφία, διδακτική μεθοδολογία και ιστορικές πηγές*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Παληκίδης, Α. (2007). Η εικονογράφηση των σχολικών εγχειριδίων ιστορίας. Στο Α. Ανδρέου (Επιμ.), *Η διδακτική της ιστορίας στην Ελλάδα και η έρευνα στα σχολικά εγχειρίδια*. Αθήνα: Μεταίχμιο.